

Enric Dilné Bejarano

L

LA CONSTRUCCIÓ DE LA CASA CONEGUDA COM A CASA PALAU DE L'AVINGUDA VERGE DE CANÒLICH DE SANT JULIÀ DE LÒRIA.

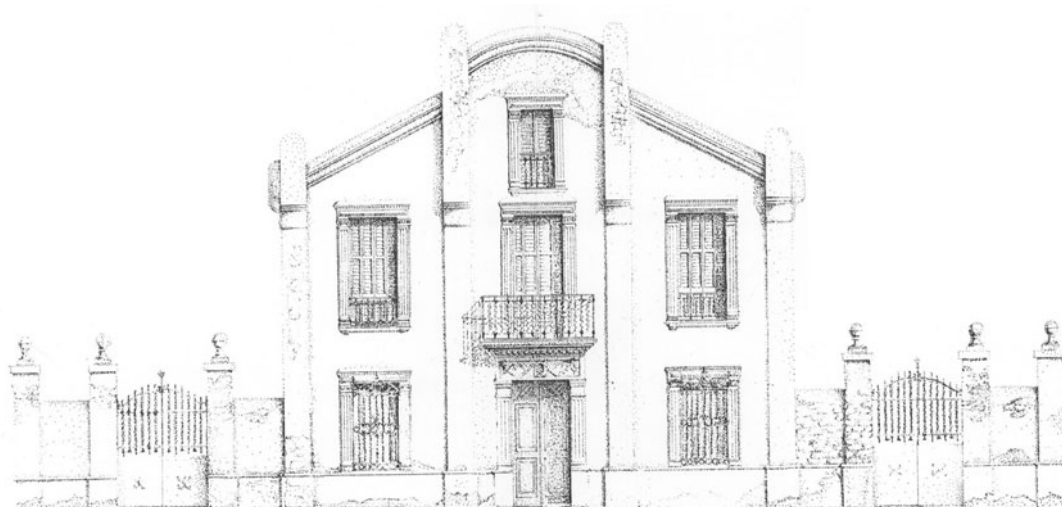
Període: 1925-1929.

El tombant de segle va generar a Occident una il·lusió de progrés que semblava abocar a un món millor gràcies als avenços científics i, sobretot, a la voluntat humana. En una Andorra pobra, força tancada i amb escàs dinamisme, les noves idees i modes arribarien, en primera instància, a través dels fills immigrants.

L'any 1925 és sovint assenyalat com el punt de partida de la recuperació de la postguerra del 1914-18. S'inicià una època d'expansió i de recuperació econòmica tan ràpid com enganyós, coneguda com a *belle époque*. Tots els indicadors parlen d'augment de la producció, sobretot als sectors del carbó, l'alumini i l'electricitat. Una producció que, com avui en dia sabem, desembocà en una sobreproducció de conseqüències fatals per a l'economia mundial.

L'any 1925 és també l'any en què el partit feixista és proclamat per llei partit únic a Itàlia i en què Walter Gropius, fundador de la Bauhaus, trasllada l'escola de Weimar a Dessau, on construeix la nova seu de la institució i la *casa dels arquitectes*. En el curt lapse de temps que separa aquest any de l'enfonsament de la borsa de Nova York, el 24 de setembre de 1929, es produeixen esdeveniments de gran importància en el món de la cultura que es tradueixen sobretot en la producció cinematogràfica. L'any 1927, Alan Crossland estrena el film *The Jazz Singer* considerada la primera pel·lícula sonora de la història (la primera fou *Don Juan* l'any 1926), mentre Luis Buñuel i Salvador Dalí provoquen la burgesia parisenca amb *Un chien andalou* i Fritz Lang estrena *Metròpoli*, una visió pessimista i apocalíptica del progrés. L'any 1928 es descobreix la penicil·lina i l'any 1929, entre altres esdeveniments internacionals, es pot assenyalar l'expulsió de Trotsky de la Unió Soviètica i la subscripció del pacte de Laterà per part de Mussolini i Pius XI, que comportà la creació de l'Estat del Vaticà.

Aquest mateix any, Charles Edouard Jeanneret, conegut amb el sobrenom de *Le Corbusier*, funda amb el pintor Ozenfant el moviment purista i la revista *L'Esprit nouveau*.

Casa Palau. Aixecaments del Patrimoni arquitectònic realitzats per l'Escola d'Arquitectura del Vallès i el Govern d'Andorra (finals dels anys vuitanta).

Espanya es trobava des de l'any 1923 sota la dictadura de Miguel Primo de Rivera i, pel que fa a Catalunya, el mes de juny del 1925 es produí el tancament del Camp del Barça, on es va xiular l'himne espanyol. Un preludi del que passaria uns dies més tard, quan el 6 de juliol es va suprimir la Mancomunitat de Catalunya. Aquests esdeveniments es produïren en un context socioeconòmic en què destacava una forta urbanització. Les ciutats, sobretot Barcelona, concentraven cada cop més població. La dualitat ciutat/camp es va accentuar amb un abandó important de les zones rurals, els habitants de les quals es va anar concentrant a les àrees urbanes on es trobaven les indústries i els serveis.

El creixement i les transformacions urbanístiques convertiran Barcelona en *la ciutat dels prodigis* i Montjuïc en la *muntanya màgica* gràcies a la celebració de l'Exposició Universal de 1929 on, sense cap mena de ressò, Mies van der Rohe va aixecar el pavelló alemany. El 7 de juny de 1926 moria atropellat per un tramvia el genial arquitecte Antoni Gaudí, deixant inconclús el temple expiatori de la Sagrada Família.

La crisi que arrossegava Andorra des de mitjan segle XIX s'accentuà amb la imposició per part dels Estats veïns de fortes restriccions al pas de bestiar i al tràfic de tabac, a més de limitar els drets de pasturatge fora d'Andorra i d'extremar la vigilància al contraban. Aquesta situació de penúria abocava la majoria de joves a sortir del principat per treballar. Les dificultats d'aquells anys quedaran gravades en l'inconscient col·lectiu i expliquen molts dels esdeveniments futurs. Només els hereus o els qui es podien casar a pagès es quedaven a Andorra. Nombroses famílies marxaven a Barcelona i altres poblacions franceses com Besiers o Tolosa de Llenguadoc cercant una oportunitat que no sempre troba-

ven i amb l'esperança de retornar. Aquest fenomen troba el seu ressò en el fet que entre el 1900 i el 1930 la taxa anual de creixement fos d'una mitjana del $-8,6\%$ i que del 1875 al 1936 es passés de 5.426 a 4.000 habitants.

Sant Julià de Lòria, anomenat el poble del vent i conegut per les seves cases pintades, era ja terra de síndics: ho foren el síndic Gresa i el síndic Cairat, com ho foren més tard els síndics Reig i Escudé. Al poble funcionaven ja en aquell moment diverses fàbriques de tabac, com ara la del Lluscà i la del Rafeló (Reig). La mateixa casa d'en Joan Albós Palau va manufacturar tabac amb anell propi. Tot i que el comerç amb Espanya dinamitzava l'economia de Sant Julià, i més des de la connexió per carretera amb la Seu feta el 1913 gràcies a l'impuls del bisbe Benlloch, entre les famílies lauredianes era habitual que algun fill marxés a ciutats com Barcelona o Manresa per aprendre a viure pels seus propis mitjans, fins al punt que, amb motiu del setè centenari de la trobada de la Mare de Déu de Canòlic, que se celebrà l'any 1923, s'anomenà una Junta de Barcelona composta per *fills del poble*. En el llibret commemoratiu que es va imprimir l'any 1925 als tallers tipogràfics de la Seu d'Urgell tenim una llista dels andorrans que conformaven aquesta junta: Ricard Palau, Joan Albós, Emili Duró, Pere Marfany, Manuel Baró, Ventura Cairat, Pere Mas i Lluís Mas, entre altres. Fou un dels fills de la família Albós que obtingué, gràcies a l'expansió urbanística que es produïa en aquells moments a Barcelona, un cert èxit en la seva activitat com a contractista d'obres i construí a Sant Julià de Lòria una casa, seguint el gust

del moment a Barcelona, per passar-hi els dies de vacances. Fou en aquell moment l'única casa que tenia un garatge. L'afortunat *fill del poble* arribava a Sant Julià causant sensació amb un gran cotxe americà, testimoni de la seva benaurança econòmica.

En una Andorra que vivia de la pagesia en agrupacions rurals austeres on tot just els pobles més grans tenien algun carrer principal, la casa bastida pel veí que va fer fortuna introduí models urbans moderns en un context tradicional.

La concessió el 1927 per part del Consell General de tres salts d'aigua a Forces Hidroelèctriques d'Andorra, SA (FHASA) a canvi de construir el tram de carretera d'Andorra la Vella fins a la frontera francesa, finalitzada el 1933, comportarà la necessitat d'abundant mà d'obra que, en general, ve de fora. És gent nova, vinguda de més lluny que els forasters que tracten normalment els andorrans, i la seva presència es notarà en molt sentits. El mateix 1933 hi haurà la primera vaga a Andorra i gràcies a l'anomenada *revolució dels joves* s'instaurarà el sufragi universal masculí.

Les carreteres facilitaran la circulació de mercaderies i permetran completar la restringida productivitat obtinguda de terres i ramat. Això marcarà l'inici de la recuperació demogràfica i d'una època que portarà al desenvolupament econòmic i social d'Andorra.

Bibliografia

- *Història Universal*, Vol. 17 dir. Carlos Gispert, Instituto Gallach, Ed. Océano, 1996.
- *Historia de la arquitectura moderna*, Leonardo Benévolo, Gustavo Gili S.A., Barcelona 1974.
- *Vidas construidas*, Anatxu Zabalbeascoa i Javier Rodríguez Marcos, Gustavo Gili S.A., Barcelona 1998.
- *Història, Política, societat i cultura dels Països Catalans*, volum 8, dir. Borja de Riquer i Permanyer, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1995.
- *La transformació econòmica d'Andorra*, Maria Jesús Lluelles, col·lecció Clío núm. 11, Ed. L'avenç, 1991.
- *Andorra, un país de frontera*, Dolors Comes, Joan Josep Pujades, Ed. Alta Fulla, 1997.
- *Any 1923, Canòlich*, Tallers tipogràfics de la Seu d'Urgell, 1925.
- *10x15 Un Viatge a través de les fotografies de Valentí Claverol*, Govern d'Andorra, 1998.

[Tornar a l'índex](#)

[Anar al següent capítol](#)